

HOLOCAUST

Nazisternes folkedrab på Europas jøder bliver kaldt Holocaust. Folkedrabet kostede seks millioner jøder livet og fandt sted under Anden Verdenskrig. Inden krigen var jøder udsat for diskrimination og forfølgelse i det nazistiske Tyskland og i tyskbesatte lande. Omkring 2/3 af Europas jøder omkom i Holocaust.

Grundet nazisternes ideologi der blandt andet indeholdt arvelighedskriterier og racehygiejne, blev andre grupper også dræbt fx romaer, homoseksuelle og handicappede, samt politiske modstandere og anderledes tænkende.

Ordet Holocaust er græsk for brændoffer. Ordet blev første gang brugt i en britisk avis i 1942, men slog først igennem med den amerikanske tv-serie af samme navn fra 1970'erne. Ordet har oprindeligt en religiøs betydning, som et offer for at behage Gud, men folkemordet havde ikke noget religiøst formål for nazisterne, hvis ideologi var baseret på racisme.

Nazisterne fastslog, at en jøde er en person, som har mindst tre jødiske bedsteforældre. Nazismen skelnede desuden mellem heljøder og såkaldte halv- og kvartjøder, betegnet Mischling, som skulle underkastes forskellige forholdsregler i det nazistiske rige.

Udtrykkene Endlösung der Judenfrage og Shoah bliver også brugt i forbindelse med beskrivelsen af Holocaust. Begrebet Shoah er hebraisk og betyder katastrofen. Det bruges ofte mere isoleret om folkemordet på europæiske jøder og det uerstattelige tab af liv, kultur og værdier. Udtrykket Endlösung der Judenfrage (den endelige løsning på det jødiske spørgsmål) blev brugt af nazisterne selv og bruges generelt om den nazistiske plan og praktiske

politik for udryddelsen af Europas jøder. Udtrykket optræder efter Wannsee-konferencen i 1942, hvor den praktiske plan for massedeportationen af europæiske jøder til de polskbesatte områder og efterfølgende massedrab i udryddelseslejrene blev besluttet af nazisterne.

Det nazistiske Tysklands Jødepolitik

Den nazistiske jødepolitik fulgte typisk en proces, der gik over flere faser:

- første fase, hvor der blev indført klare kriterier for, hvem der var jøde. Derudover et krav at jøder tydeligt skulle bære en gul julestjerne på tøjet.
- anden fase, hvor jødisk ejendom blev konfiskeret og/eller udnyttet, og hvor erhvervsmulighederne for jøderne blev indskrænket betydeligt.
- tredje fase, hvor jøder blev forflyttet og isoleret i ghettoer og transitlejre.
- fjerde fase, hvor der er tale om endelig udryddelse i døds- og koncentrationslejre.

Allerede kort efter Hitlers magtovertagelse i 1933 kom de første diskriminerende love mod jøder, og i 1935 introduceredes Nürnberglovene, der klassificerede jøder som andenrangsborgere. Her blev jøder frataget deres stemmeret, valgbarhed og ret til offentligt embede. Samtidig blev ægteskab og seksuelt samkvem mellem jøder og ikke-jøder forbudt. I 1938 om aftenen d. 9. november blev jødiske forretninger og hjem plyndret, synagoger brændt og jødiske begravelsespladser raseret. 90 jøder mistede livet under angrebene, der blev kendt som Krystalnatten på grund af de man-

ge knuste glas. De forfærdelige begivenheder medførte at mange tyske jøder forsøgte at få asyl i andre lande, herunder Danmark. Krystalnatten var et led i nazistiske Tysklands målrettede forsøg på at drive jøder ud af landet og et indledende forsøg på at "løse det jødiske problem". Mange omkringliggende lande førte restriktive indvandringspolitikker, og det blev svært for jøder at få af asyl, bl.a. på grund af nazistisk konfiskering af jødiske ejendele og værdigenstande. En anden grund var, at mange lande var bange for at provokere det nazistiske styre ved at hjælpe jødiske flygtninge.

HOLOCAUST

Koncentrationslejre og massedrab

Allerede ved invasionen af Polen i 1939 blev det besluttet at samle Polens ca. 3. mio. jøder i ghettoer. Argumentet var, at det bl.a. ville lette arbejdet med senere at overføre dem til arbejds- og koncentrationslejre.

Kort efter invasionen af Polen begyndte såkaldte Einsatzgruppen, specialenheder i det nazistiske militærkorps Schutzstaffel eller bare kort SS, at myrde jøder og andre uønskede grupper i Polen ved skydning. Det er estimeret, at op mod 1,3 mio. jøder mistede livet ved nedskydning. På trods af disse massedrab, hvor bl.a. 33.000 jøder mistede livet på to dage ved massakren i Babi Yar (nu i Ukraine), besluttede det nazistiske apparat, at nedskydningen ikke var effektiv nok, og man ledte derfor efter andre løsninger.

I 1941 foregik de første eksperimenter med gas i koncentrationslejren Auschwitz i det tyskbesatte Polen, hvor 600 sovjetiske krigsfanger og 300 jøder blev myrdet. Den første reelle dødslejr blev oprettet i den polske landsby Chelmno i december i 1941 og i løbet af blot tre dage, blev de første 700 jøder myrdet ved gas.

Herfra gjorde nazisterne sig erfaringer, som blev bragt med til Wannsee-konferencen i 1942. En konference hvor højtstående embedsmænd og militærfolk diskuterede, hvordan man bedst kunne koordinere og udføre missionen om at udrydde jøder og andre, der stred imod den nazistiske ideologi.

Fra januar 1942 til september 1944 omkom ca. 4,2 mio. i udryddelseslejrene, herunder Treblinka, Auschwitz-Birkenau, Majdanek, Chelmno, Belzec og Sobibor, der alle lå i polskbesatte områder. Fra

ghettoerne blev jødiske mænd, kvinder og børn transporteret til udryddelseslejrene. De der kunne blev sat til slavearbejde, mens resten ofte blev sendt direkte i gaskamrene.

Da den sovjetiske hær efterhånden gjorde fremmarch i slutningen af 1944, og det var tydeligt, at nazisterne ikke ville vinde krigen, gik de i gang med at slette sporene i udryddelseslejrene, bl.a. ved at grave lig op fra massegrave og brænde dem. Samtidig beordrede man alle fanger fra udryddelses- og koncentrationslejrene ud på såkaldte dødsparader mod andre lejre i det centrale Tyskland. Den officielle forklaring var, at man skulle bruge fangerne til den tyske krigsindustri. Omkring 300.000 mistede livet i krigens sidste tid under disse dødsparader, hvor mange i forvejen var meget svækkede. Mange faldt om undervejs og blev skudt, mens andre forsøgte at flygte, men blev fanget og dræbt.

Den 27. januar 1945 blev Auschwitz befriet af den sovjetiske hær. Denne dag markeres hvert år som international Holocaustmindedag.

Holocaust og Danmark

Inden besættelsen var Danmark et af de lande, som førte en meget stram flygtningepolitik over for jødiske flygtninge fra Tyskland. Dog blev der taget imod unge jødiske landbrugselever og børn, der dog måtte skrive under på, at de ville forlade landet igen, når de blev gamle nok og rejse til Palæstina.

Langt hen ad vejen accepterede den tyske besættelsesmagt i Danmark efter 9. april 1940, at de ikke blandede sig i den danske regerings beslutninger. Det omfattede også de danske jøder. Løftet var

formuleret sådan af tyskerne: vi ønsker ikke at "antaste kongeriget Danmarks territoriale integritet eller politiske uafhængighed". De danske og tyske myndigheder var enige ikke at rejse "jødespørgsmålet" og der blev ikke indført særforanstaltninger mod jøder i Danmark som tyskerne ellers gjorde i andre lande de havde besat. Dog holdt man i Danmark igen med at udnævne jøder til fremtrædende offentlige stillinger og undlod at bringe radioudsendelser med og om jødiske personligheder.

Da samarbejdet mellem den tyske besættelsesmagt og Danmark brød sammen i august 1943, var vejen banet for at gennemføre en jødeaktion, der skulle foregå om aftenen d. 1. oktober. Det lykkedes 7000-8000 danske jøder at flygte til Sverige, hvor de tilbragte resten af besættelsestiden i eksil. 472 jøder i Danmark blev taget til fange og deporteret, hvoraf 470 endte i ghetto Theresienstadt. 53 danske jøder mistede livet i Theresienstadt, herunder 2 spædbørn, der blev født i ghettoen.